

N:o 3.

Ank. till Riksd. Kansli d. 8 Febr. 1868, kl. 12 midd.

*Första Kammarens Tillfälliga Utskotts (N:o 2) Utlåtande
N:o 1, angående väckt förslag om tillåtelse för en-
skilda läroverk att få sina afgående lärjungars mo-
genhet pröfvad af egna lärare under tillsyn af Sta-
tens censorer.*

Uti en till Utskottet hänvisad motion (N:o 5) har Herr *Bergstedt C. F.*, under anförande, att då, oaktadt den betydliga utvidgning, som det offentliga elementarläroverket på sednare tider undergått, det, efter motionärens åsigt, vore särdeles önskvärdt att enskilda läroverk måtte uppstå, hvilka, utan någon tunga för Statsverket, skulle kunna upptaga en del af den tillströmmande lärjunge- massan, men sådana läroanstalter svårligen skulle kunna uppstå och bibehålla sig, så vida de ej erhöle rätt att, i likhet med Statens läroverk, få sina afgående lärjungars s. k. mogenhet, under inseende af Statens censorer, af egna lärare pröfvad, föreslagit,

“att Riksdagen ville i underdånighet anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t i nåder medgifva åt alla enskilda läroverk, som det önska och som till Ecklesiastik-departementet årligen ingifva redogörelser för sin verksamhet, rätt att få sina afgående lärjungar af egna lärare, under tillsyn af Statens censorer, i maturitets examen pröfvade, under iakttagande af de i öfrigt för det högre elementarläroverket gällande bestämmelser.”

Vid sistlidne riksdag väcktes inom Andra Kammaren ett förslag i samma syftning som det nu föreliggande, men deri skiljaktigt, att motionären, som i öfrigt icke ifrågasatte några särskilda bestämmelser i ändamål att betrygga de enskilda läroverkens bästa möjliga inrättning och verksamhet, deremot förutsatt, att kostnaden för censorernes besök vid de enskilda läroverken skulle af dessa sednare gäldas. Det tillfälliga Utskott, som behandlade motionen, hade tillstyrkt bifall dertill, men i den deraf föranledda diskussionen inom Andra Kammaren fästades uppmärksamhet vid en oegentlighet i redaktionen, som i alla händelser skulle hafva gjort en återremiss oundgänglig, och dessutom ansågs det medföra någon betänklighet att göra de enskilda läroverken i ett afseende lika berättigade med Statens, fastän de saknade "den lagstadgade kontroll och uppsigt, som Statens elementarläroverk äro underkastade". Också blef utlåtandet af Kammaren utan votering afslaget.

Utskottet anser, i likhet med motionären, högligen önskvärdt att uppkomsten och vidmagthållandet af enskilda läroverk uppmuntras och befrämjas, dels på det att dessa måtte komma de offentliga läroverkens vid tilltagande mängd af lärjungar alltför strängt anlitade och nödvändigtvis otillräckliga undervisningsförmåga till hjälp, dels för den välgörande och lifgifvande täflan, som skulle uppkomma mellan dem och de offentliga läroverken ej mindre än för det utan tvifvel högst viktiga och nyttiga pedagogiska utvecklingsarbete, som af denna täflan skulle komma att framkallas i allt hvad beträffar hufvudgrunder, metoder, anordningar i afseende på undervisnings meddelande o. s. v. Å andra sidan har Utskottet funnit det magtpåliggande att söka utfinna den rigtiga arten och det rätta måttet af sådana bestämmelser, hvilka, utan att hindra det goda, som af den önskade rättigheten otvifvelaktigt kommer att härflyta, kunna vara lämpade att undanrödja de olägenheter, hvilka åtminstone kunna tänkas blifva följden af en sådan åt de enskilda läroanstalterna medgifven rättighet.

Den första frågan, som härvid möter, är den om garanti för de enskilda lärarnes kvalifikationer för utöfvandet af deras viktiga och på samhällets väl djupt ingripande verksamhet.

Det är Utskottet ej obekant, att man annorstädes sökt genom direkta lagstiftningsåtgärder vinna någon trygghet för de sig åt det enskilda lärare- och lärarinnekallet egnande personernas lämplighet att en sådan befattning utöfva. Då man emellertid med sådana anordningar sällan lyckats vinna det åsyftade ändamålet; har Utskottet, under förutsättning att de läroanstalter, för hvilka rättigheten kommer att begäras, gjort sig fördelaktigt kända, både i afseende på goda seder och på beskaffenheten af den meddelade undervisningen, trott sig så mycket heldre kunna lemna å sido frågan om andra kvalifikationer, som, då underdånig hemställan om dimissionsrätt endast kan ifrågakomma då skolan har nå

gra lärjungar färdiga till mogenhetspröfning, Kongl. Maj:t, för hvarje särskildt tillfälle, har anledning att taga i öfvervägande, huruvida det enskilda läroverket må hafva den äskade rättigheten fortfarande förtjenat eller förverkat.

Men om å ena sidan den enskilda verksamheten bör medgifvas fritt utrymme i valet af personer, metoder, läroböcker o. s. v., bör å andra sidan hvarje enskildt läroverk, som gör anspråk på att dela Statens skolors rättigheter, äfven underkasta sig dess allmänna ordningsstadganden. Utskottet har därför icke tvekat att för mogenhetspröfningens åtnjutande enskildt läroverk skulle vid hvarje tillfälle stå öppet för besök af departements- och byråchefer samt andra personer, som högsta Styrelsen öfver elementarläroverket kan dertill förordna. En sådan uppmärksamhet från det allmännas sida skulle säkerligen blifva de enskilda läroverken till obetingad fördel.

Vidare har Utskottet tänkt sig, att Styrelsen borde hos hvarje enskild skola ega en målsman eller ombud, som, då så erfordrades, exempelvis vid de maturitetsproffen föregående skrifningarne, kunde i första hand från departementet mottaga uppgifterna och ansvara för att de allmänna föreskrifterna iakttoges. Utskottet har därför föreslagit, att inspektörer skulle af Kongl. Maj:t i nåder förordnas för hvarje läroverk, som anmäler sig till erhållande af dimissionsrätt. Att en sådan tillsyn endast kan lända dessa skolor till fördel torde kunna slutas deraf, att flera enskilda läroverk redan offentligt tillkännagifvit, att de frivilligt ställt sig under tillsyn af en sjelfvald inspektor.

För öfrigt vill det synas Utskottet klart, att läroverksstyrelsen bör kunna från de enskilda dimissionsberättigade läroverken infordra alla de uppgifter beträffande undervisningens föremål och omfång, läsordning, läroböcker och kurser, lärjungarnes antal, ålder och lärotid inom skolan, med ett ord alla de omständigheter, som kunna blifva föremål för officiel redogörelse. Härigenom vinnes också möjlighet att åstadkomma en länge efterlängtdad uppfostrings-statistik, hvori de enskilda läroverken i sådant fall väl borde ingå med sin särskilda kolumn, hvilken visserligen icke komme att sakna intresse.

Frågan om ersättning för censorernes resekostnader har Utskottet trott sig kunna lemna alldeles ur räkningen; de pröfvade lärjungarne finge naturligtvis erlägga den för alla utan undantag stadgade afgiften, som redan nu användes till betäckande af kostnaderna för pröfningarnes anställande. Då i öfrigt enskilda läroverk, af det omfång att de kunna framställa lärjungar färdige att undergå mogenhetspröfningen, åtminstone ännu ej kunnat uppkomma å andra orter än sådana, der Staten sjelf har offentliga, fullständiga läroverk, som årligen erfordra censorers närvaro, så blir förökningen i rese- och dagtraktamentskostnader, åtminstone för närvarande, så obetydlig, att den icke behöfver tagas i beräkning.

På grund af hvad nu blifvit anfördt, får Utskottet vördsamt tillstyrka, att Riksdagen ville i underdånighet anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t i nåder tillåta, att den i Kongl. Förordningen af den 11 April 1862 föreskrifna mogenhetspröfningen finge, införde för sådant ändamål förordnade censorer, hädanefter afläggas äfven vid enskilda undervisningsanstalter, som förestås af dertill skicklige och i sina orter väl ansedde män, derest desse om en sådan förmån göra underdånig hemställan; med vilkor att de till Chefen för Ecklesiastik-departementet fortfarande ingifva redogörelser för sin verksamhet i afseende på läroämnen, läsordningar, lärokurser, lärjungars antal o. s. v., i det omfång och efter den plan, som för det offentliga läroverket är eller framdeles kan blifva föreskrivet, samt att dessa undervisningsanstalter icke mindre hållas tillgängliga för tillfälliga besök af de personer, åt hvilka Chefen för Ecklesiastik-departementet kan uppdraga uppgiften öfver de offentliga elementarläroverken, än underkasta sig stadigvarande tillsyn af en öfver dem af Kongl. Maj:t i nåder förordnad inspektor, hvilken dock icke må taga någon befattning med uppgörandet af läsordningar, antagande af läroböcker, utstakande af pensa o. s. v. eller, korteligen sagdt, med sjelfva undervisningens anordnande.

Stockholm den 8 Februari 1868.

På Utskottets vägnar:

A. F. Beckman,

Ordförande.